

Gazda József

PLUSZ-MÍNUSZ VÉGTELEN

– *Gondolatok Benedek József művészetéről* –

1. A Benedek József művészetével való első szembesülésem óta látom, érzem, hogy sajátosan különleges ez a művészet. De azt is éreztem és látom, hogy van benne egy öntörvényűség, egy belső, belülről megnyilvánuló elv, valami, ami ezt az öntörvényűséget diktálja, irányítja, belülről szervezi, vezérli, nyilatkoztatja meg. Mert egy sajátos rendre, szervezettségre, átgondoltságra épül. Sokelemes ez a művészet, de ama sok elem egységet alkot, összecsendül, szervezettségbe épül, s annak érzetét is kelti. Itt, ebben a fajta művészetben kizártak az esetlegességek, véletlenszerűségek, mindennek indítéka, szervezőelve van vagy kell hogy legyen, s ha öntörvényűségről beszélhetünk, ez az önmagát adó, az alkotást szervező törvény él, ott él a munkákban, s ez biztosítja azok sajátos én-arcát, belső rendjét. Azt a rendet, mely révén egyedi hangú ez a művészet, teremtett világ ez a világ, olyan, melynek önálló arca van, azt is mondhatjuk: senki mástól nem mutatott, vagy senki másnál nem látható arca, tehát egyedülálló nyelvezetet teremtett, szervezetten, rendbe foglaltan teremtett egyedülálló világot, olyant, mely csak itt van, itt, nála, és sehol senki másnál még ehhez hasonló sincs, mert önálló nyelv ez, amelyik nem spekulatív – még ha szervezettségében van is valami spekulativitás, mégsem az. Kötődik a korhoz, az emberiség XX–XXI. századi labirintusához, azt „tükrüzi”, azt fejezi, mondhatni fejt is ki, abból szólal meg, azt szólaltatja meg, korunknak a gondolkodó szellem uralta, elvonatkoztatásra hajlamos arcát, a világ arcát, a kreativitás, az egyetemes világra figyelő, arra (is) reagáló arcát. Máskor, más korban nem létezhetne ennek a művészetnek ez a kitalált és kitaláltságában mégis megszervezett, rendbe foglaló, de a kor rendjét szét is feszíteni akaró arca. Arc, világarc, egyetemes arc, az egyetemes rendből kitörni akaró és kitörni mégsem tudó csupa feszültség-, belső erők szabályozta, irányította arc. Arc, mely belső sugallatra született, amint a művész mondja: megálmodta ezt a sajátos rend-világot, a végtelenbe futó és a végtelent

behálózó vonal és formák rend-arcát: *„Egy formát láttam egyszer álmomban, ami annyira döbbenetes volt számomra, hogy hónapokig hatása alatt voltam.”*

Honnan jönnek az álmaink? – tehetjük fel a kérdést. A tudomány, az átomtan tudománya is azt válaszolja, hogy nappalaink, nappali töprengéseink továbbfolytatásai az éjszakai álmok.

Így azok is tudatunk, tudatosságunk részei. Ha zavarosak, a nappali rend zavarodik össze bennük. Ha tiszták, a nappali zavaros sejtések állnak össze bennük tiszta renddé, találják meg önnön tudatosságukat. Ez utóbbi történhetett Benedek Józsefnél is, plusz valami külső vagy felettünk levő, felettünk uralkodó erő is megtervezhette benne, megtervezte vele ezt a rendet, ezt a látomásban megfogalmazódott rendet, amelyik üzenet is lehetett, felső, teremtői üzenet, hogy ezt kell tenned! Ez a te feladatod!

Önmagát jelölte ki számára, mint ahogy mindig önmagát jelöli ki a feladat, önmagukat jelölik ki a feladataink. Jött és megszólalt. Megszólalt már az álom előtti hasonló törekvésekben is. Mert még pályája kezdetén, leszámítva a főiskolán tanult „művészeti nyelv” sémáit, az emberábrázolás, karakter-megjelenítés sémáit, Benedek József alkotópályája kezdeti pillanataitól egy sajátos rendet keresett és próbált megvalósítani. Felül próbált emelkedni a téren és az időn, megteremtette a maga sajátos, hasonló elemek százait összekapcsoló vízszinteseken és függőlegeseken, szabályosan megdöntött egyeneseken szerveződő, és ezekre a vízszintesekre és függőlegesekre és ferdekre ráépülő, apró, egyenes és hajlított drótok volnalformáiból összeálló installációs térformáit, sajátos „lélekhelyeit”, az alkotó teremtette forma- és egyensúlyrendet, az átlátható és uralható tér megköltött rendjét, egy olyan kompozíciós formát, mely sejtek ezreiből épít, és így teremti meg mindenikben a tökéletes egyensúlyt. És bennük, ezekben az ugyancsak maga teremtette művekben úgy játszadozik, hogy halálosan komoly a játék is (*„Játszani is engedj szép, komoly fiadat”* – ahogy József Attila mondta). Ez a kompozíciós forma át is fogta az egész életútját, újabb és újabb változatai, építmény-variánsai születtek, melyek úgy voltak változatok, hogy mindeniknek megvolt a sajátos arc- és formavilága, úgymond egyénisége. Nevezhetjük ezeket térszerveződéseknek, épített vagy álmódott térkonstrukcióknak. Egymáshoz kapcsolódnak bennük, rajtuk a minden művön eredeti, más és más apró, hajlított formaelemek

mint építő részecskék, melyeknek a művész mindig megteremti a vízszintes és függőleges ritmusát, abszolút egyensúlyát. Miközben – főleg a kezdeti időkben – járta a művészet hagyományos útját, útjait is, portrékat, reliefeket alkotott, relief-kompozíciókat, még a naturalizmust is be-beengedve alkotóvilágába. Mintha szüksége lett volna ezekre a bizonyságokra is, hogy ő, aki drót-motívumokból, párhuzamos, függőleges és vízszintes drótszalakra rárakott, ritmikusan ráépített azonos drótelemekekből formálta ezeknek az apró elemeknek a százaira épített sajátos téralakzatait, tudja a hagyományos nyelvet is, képes azon is megszólalni. Hogy ez a drótépítmény nem azért született, hogy elfödje vele tudatlanságát, hanem mert egy új nyelvet – nevezhetjük így is: korunk nyelvét – keresi, melyet szükségesnek érez a megszólalásra.

Ez a térszervező és rendteremtő hajlam későbbi művészetének is irányítóelve maradt, jöhetett úgymond az álom. A megálmodott folytonos hajlított vonal, mely lehet végtelen is, vagy a sajátos rendbe szerveződő, vonalban is kifejezhető formák álma.

2. Hadd hívjuk segítségül a *phenográf* fogalmát megalkotó s életműve jelentős részét annak szabályelve szerint megalkotó művészt a hasonló című füzetében némely alapelv-kifejtő magyarázatával: „Amikor egy művet (festményt, szobrot, installációt stb.) létrehozunk, formák helyeit, arányokat, irányokat, mértékeket, kiterjedést, részek közötti kapcsolatokat kijelölve, egyfajta sík háló vagy térszerkezet, váz vagy vázrendszer jön létre. Van, amikor a formák spontán egyeztetésével, máskor különböző összefüggések letisztult rendszerei révén alakul ki ez a vázszerkezet, melyet a formák aztán befednek, létrehozva az adott dolgot.” (9. lap)

Általános, minden alkotófolyamatra vonatkozó, kiinduló gondolat.

„A Fenográfok címet viselő sík- és térrendszerek – olvassuk a füzetből – olyan rendszerek, melyekben különleges geometrikus szerkezetek meghatározó részein bizonyos szabályok szerint áthaladó folytonólagos vonal-alakzatok rajzolják ki az adott dolgot alkotó rész- és összformákat.” (9. lap)

Fordítsuk itt le, „értelmezzük” a művész adta kifejezést. Az első rész a *fenó*, azaz a *fenomen* (= környezet, jelenség vagy mint fenomenális: csoda!) rövidített formában, a második rész a *graf* (= rajz, rajzolat). Emeljük itt ki a folyamatos vonalformákat alakító, azokat körbejáró, rendező, összefogó, az egészbe beinkadráló szerepét. A *fenográf* egy adott vonal folyamatosságával – adott esetben szinte végtelen is lehet

az a vonal – alakított forma vagy formarend. Van ebben filozófiai töltet is. A mindenséget akarod számba venni a magad módján, a téralakzatok kialakításával, s valahogy benne van a folytonosság mint az idő visszatérő motívuma, annak rendszerbe való foglalása. „... jelképrendszerek, folytonólagos vonalalakzatok, (melyek) elsősorban forma- és téralakító lehetőségeik okán érdekesek számomra. Utalnak egyúttal jelképesen a képzőművészet alapvető sajátosságait képező összetevőire, az anyag és tér viszonyrendszereiből (arányok, irányok, mértékek) törvényszerűségeire, a különböző (idő-)folyamatok, így többek között az alkotó folyamatban szerepet játszó folyamatok rejtélyeire (gondolatok, lelki folyamatok, érzelmi folyamatok stb.)... Ezek a rendszerek... térviszonyok és időfolyamatok sajátos periodikusságokon alakuló kapcsolatrendszerében jönnek létre.” (15. lap)

Alapmotívumok figyelhetők meg, „melyek mindegyikéhez számtalan hasonló karakterű csoportosítható, különböző egymást követő átmeneti fázisokat képezve. Mindegyikük... számtalan változattal megtalálható” (11. lap) – illetve megalkotható.

Tehát a motívumváltozatok lehetséges rendje szinte végtelen. Vannak nyitott (az adott térszerletbe belépő, s onnan ki is lépő) és zárt (önmgukat lezáró) fenográfok. És lehetnek „florális, zoomorf és antropomorf formákat idéző jelképek, az élő világból ismert figurákkal, formákkal, azok leghatározottabb, legkarakterisztikusabb részeivel (fej, szárny, kéz, szív stb.) jelképes helyzetekben különböző forma- és térkapcsolatokat jelölnek, mitológiai figurákat, szimbólumokat, gondolatokat, fogalmakat idéznek vagy juttatnak eszünkbe, az anyag, mindenek előtt az élő világ mitológiai felépítésének állapotaira, megnyilvánulásaira vonatkozó képzet-társításokkal, asszociációkkal, érzetekkel” (11–12. lap); „A térstruktúrák egyenként és bizonyos szabályszerűségek szerint csoportosítva viszonyrendszereik és vonalalakzatok létrejöttében szerepet játszó szabályokból adódóan tér- és formaalakzatok szabályos egységét biztosítják, koherens rendszereket alkotva” (12. lap); „Vonalalakzatok legkülönfélébb (időfolyamatok) sorrendisége a végtelen változatosság lehetőségét biztosítja” (12. lap); „A rendszerek(ben) a térszerkezetekből adódó törvényszerűségek és különböző idősorrendiségű időfolyamatok hozzák létre a végső formát” (17. lap). Akár antropomorf alakzatot is. A lehetőség szinte határtalan. A lényeg: a folytonos és mindig kifejező vonal mint formaalkotó, forma-meghatározó, és hadd fűzzük hozzá: teremtő eszköz, mely – illetve mellyel – egszserre rendez(hetünk) és alakít(hatunk).

Benedek József magára vonatkoztatva írja: *„A fenográfok, az általuk kialakított jelkép- és formarendszerek, illetve azok motívumvilága kiindul alapul szolgáltak számos sorozatnak, műegyüttesnek...”* (17. lap)

Sok mindent levonhatunk a művésznél ezekből az elmélkedéseiből. Most azt emeljük ki, hogy a teremtő folyamatban bizonyos törvényeknek veti alá magát. Strukturált szerkezeteket hoz létre a törvényen belül: *„A piramis csúcs az egy – mondja. Fölötte már csak a teremtő van... Onnan lefelé minden jelentéktelennek tűnik. Nekem az volt a feladatom, hogy időnként hallgatózzak. Csak csendben tudtam ezt tenni, jött időnként egy-egy gondolat, az inspiráció, a reveláció, a megvilágosodás, az mind ide tartozik. Itt nem számít a tudatnak ez a végtelensége – végtelen a tudat –, a teremtő felhatalmazott minket, embereket ezzel, hogy legyenek gondolataink. Az emberi tudatot a teremtő felhatalmazta, hogy lásson, lássa azokat, amik a dolgokat továbbviszik.”*¹

A XX. század művészete tele van struktúrákkal, strukturált szerkezetekkel. Elég ha csak Mondrianra vagy Moholy-Nagy Lászlóra, esetleg Kassák Lajosra vagy Tatlinra gondolunk. Valamennyi a geometriára alapoz. Benedek József struktúrái valamennyi elődétől különböznek, ő a „vándorló” vagy „vándoroltatható” vonallal „szerkeszt”, jár körbe, fűz össze és választ szét, sajátos szabályrendet teremtve, s annak millió lehetőségével élve. Ilyen „fenográf”-alapformái vannak – nevet is adott nekik –: áldás, páros, torzó, születés, filozófia, szárnyalás, szeretet, harmónia, de a „renden belül” meghatározhatatlan számban lehet újabbakat és újabbakat alkotni, s maga vallja, hogy ki-ki mást is olvashat ki belőlük, minden ember beléjük vetítheti a maga szubjektumát, érzékenységét. Ám az alkotó számára a törvény törvény. Úgy uralja, uralhatja azt, hogy alá is rendeli neki magát. Amiként az egyetemességben is így van. Az egész mindenség „alapsémákra”, mikro- és makro-modellekre (atom, molekula, naprendszer, galaktika) épül, ezeken alapszik a millió arcú univerzum. Tudja ezt Benedek József is, ő is modellt épít, arra alapoz. Az e sorok írója által ismert – és épp ezért számára átlátható – művészeti világban egyetlen hasonló megvalósítást ismer, a Brassóból indult, Mattis Teutsch János szubjektumának a hatását is magában hordó, s az 1970-től 2011-es haláláig

1 A továbbiakban a művésztől vett idézetek egy 2018. Szeptember 23-i beszélgetésünkől származnak.

Wiesbadenben élt és alkotott Boros Lajosét, aki szintén megteremtett egy alapmodellt s arra építette egész művészetét, minden alkotását.

3. Az érett, önmagát, az önmaga „nagy titkát” megtalált Benedek József tevékenységét négy műfajban fejt ki, bontja ki. Rajzban, festményein, fémhuzal-munkákon és plasztikákban, térkitöltő szobrászi anyagokban, mű- és igazi kőben, fában meg fémbe. Az utóbbiakat plasztikai mivoltukra, megjelenési formájukra való tekintettel domborművek és térszobrok kategóriába is sorolhatjuk.

Rajzai műhelygyakorlatoknak, az örök vonallal való játéknak, de költészetnek is felfoghatók, a végtelen vonallal kialakítható végtelen lehetőségeket járják körül, mindenütt – legyen az a rajz vízszintes sávós szerkezetű, vagy megkomponált felületen csigavonalban haladó, napkorongra utaló, melynek kitörései vannak-lehetnek –, megy a vonal, alakítja, szinte lövelli ki a formákat, önmagát mindig megkerüli, önmagával sohasem találkozik, úgy kúszik a lapon. Gyakran színekkel variál Benedek József, más és más színnel alakít ki hosszabb-rövidebb szakaszokat, megtartva önnön kompozíciós formáját, s azon belül önnön törvényeit. Amiként fenográfjai is lehetnek zártak és nyitottak, az utóbbiak bejövő és kimenő vonallal, ugyanez vonatkozik a rajzaira is. A lap szélén kiléphet a vonal az adott térből, de le is zárulhat, be is zárhatja önmagát. Lehetnek azok a rajzok „művek”, megvalósított alkotások (*Biomorf folyamatok*, *Színes rajzok I–III.*), és lehetnek segéd-eszközök, a vonal lehetőségeit kutatók, keresők, tanulmányozók.

A fémhuzal-munkák tulajdonképpen rajzok, illetve a rajzok törvény-szerűségeinek, formaalakításainak a térben és betonvassal való megvalósításai. Egész különleges térkompozíciókat alakít ki a fémhuzallal, betonvasszállal a művész. Van egy magyarázó jellegű, a természetből vett képe. Ha bemész a lombos erdőbe, a lombok elfödik a teret, lombos fákat látsz és nem érzed a teret. Ha viszont lehullnak a lombok, kinyílik a tér is. Ezek a térrajzok a térbe írják magukat, a nyitott térben hullámszerűen, ott törnek felfele, s formákat, gondolatokat is rajzolnak a térbe. A szárnyalás, az emelkedés vagy a szétterülés, ritmus, hullámszerűség vagy hullámozgatás kompozícióban megjelenített, megalkotott gondolatát. Ezeknél is segítségül hívja Benedek József a színt, sokszor azzal ad többletjelentést vagy egy plusz líraiságot a látványnak. Saját házuk, műtermük kertje szabadtéri múzeum, költött látványvilág. Néhány kiemelkedő darab: *Folyamatok térben*, *Koronacsakra*, *Folytató*

lagos folyamatok a térben, Térinstallációk... Fémhuzal-térrajzait összekombinálja a fiatalkorában kialakított installációs formákkal, álmokat rajzol a térbe, álmokat, melyek mintha az időt is hullámoztatnák.

Plasztikában (vagy nevezhetjük így is: szobraiban) adta-alkotta a legjelentősebbet. Ha megfigyeljük magukat a fenográf-mintáit, motívumait, melyekből akár millió változat alakítható ki, a folyamat így írható le: a bejövő vagy belépő vonal megrezdített belső nyúlványokat jár körül, föléje nyúlik a már létrehozottnak, karokat lövell ki, azokkal ölel körbe, kifelé tekint, lefele hajlik. Jöhetnek létre ikerformák, körkörössé formálódó a lefele hajlásból visszatérő, „visszanéző”, érzelmeket is magukba sűrítő formák. Lehet ez égbekiáltás, vajúdás, rajzolódhat ki egymás fele hajlás – a szeretet érzését sugallva. S ezek a vonallal körbejárt nyúlványok, kilövellések, befelefordulások megtelhetnek anyaggal, vagy anyagban testesülhetnek meg, formanyúlványokká, plasztikai összetevő-elemékké alakulhatnak, valahogy így születik meg Benedek József plasztikai, térkitöltő, térbe álmodott világa. Egymásba nyúlnak, egymást körbejárják, ölelik, egymás fele fohászknak, sóhajtanak, egymáshoz vágynak a formák, mint amelyeknek lelkük van. Mindez beleérés vagy beleéreztetés, mert a művészi munka, a kivitelezés mindig igényes. Érzed a művészi kezet, mely lelket tapogat a formába, legyen az fa vagy kő, esetleg műkő. Minden megformált darabnak – vagy részelemnek is – megvan az egyensúlya, a saját ritmusa, formáinak egymásba-remegése. A műfajon belül sajátos formák a dobozolt, úgymond egy körbezárt alapba (földmotívumba) beleépített kúszó, fel-feltörő formák. Ilyen mű az *Origó + - végtelen*, mely csigavonalban kúszik a földön, egymásba folynak-nyúlnak, egymást ölelik a formák egészen sajátos labirintust alkotva, s körbegyűrűznek, alapot adnak a „dobozban” egy magasba nyúló hengeres oszlopnak. Mindenik forma lehet benyúló is és befogadó is, s a művész finom, intim színnel, színezéssel különíti el a kékek és rózsaszín ölelkezését és beleágyazódását a fehér és nyugodtabb dobozformákba, s ezzel el is különíti vagy össze is csendíti őket. Az *Origó II.* ugyancsak színezett, dobozolt műkő, a köralakú munkában egymásba nyúló kőalakzatok sokszor – úgy érzi a néző – külön-külön is valóságos moori forma-teljesítmények. Absztrakt szoboralakzatok születhetnek ebben a sajátosan különvilágban, kőtalpra helyezett faragott kőkiáltások (*Kibontakozás*, mészkő; *Táltos kő*, *Táltos-oszlopok*, mészkő; *Biomorf folya-*

matok I., II., szintén mészáló), melyeken átvissz a művész egy zártabb szobrászi világba, ahol oszlopformákat is alakít ki, melyekből domborműként törnek elő, vagy melyeket domborműként földnek – megrezegtetve a felületüket – a motívumok. Meditatívabb munka *A föld jelképei*, melyen a doboz is át-átmegy, át-átminősül belső formává. Valóságos formaköltészet ez, mely különleges oszlopkompozícióvá is alakulhat. A *Fény által felemelve* című színezett műköoszlopon a fény színben ölt testet, a jelentésszerű dombormű-kompozíciót színnel – vörös-zöld, kék-narancs kiegészítő színekkel – valóságos fényvilággá építi, a felfele törő fényt jelenít meg általa. S határtalan lehetőséget biztosít a kompozíciónak, mely lehet fekvő, földre simuló (*Fekvő alakzat*) és égbe tekintő is (*Függőleges folyamatok*), vagy mozgást, dinamikát kifejező (*Népi tánc, Kiegészítő kapcsolatok*) is. Külön szépség és sajátosság a „szobrok” átláthatósága, s ezzel való beépülésük a térbe.

Az ég és föld jelképei című munkáján az eddig megismert két műfajt, a betonvas-térrajzot és a dobozolt követ egy kompozícióvá építi úgy, hogy ezen is él a színek adta lehetőséggel. A rózsaszín körkörös kőalapzatból magasba kapaszkodó lent szürke, majd kékbe átmenő fémépítmény felső része színben is felmelegedve csendül össze az alappal.

Van, hogy a plasztikai formát gazdagítja fém-vonalrajzokkal (*Komplementer folyamatok I–III.*), máskor alumínium-lemezbe „vágja bele” fenográf-formáit, megint máskor kettős-hármas oszlopokat fog össze, egymásba átnyúló színekkel, így „beszéli őket” egymással. (*Komplementer kapcsolat, Páros, Plasztikai folyamat látnok motívummal*). Szinte kimeríthetetlenül változatos plasztikai világ, mely bennünk szólal meg.

Tovább bővíthetnénk/idézhetnénk ezt a ritka változatosságot, mely azért különleges és csodálatos, mert az alig változó formagondolat ölt testet benne ezerszínű arcával.

A szobrászművész kedvvel időzik el nagy vászonfelületek kialakításával is. A festészet mindkét éltető elemét, a színt is, a formát is, melyeket a szerkezet fog egybe, megszólaltatja, megjeleníti munkáiban, melyek ugyanazok és mégis mindenik más. Ugyanazok a vonallal körbejárta, egymás fele nyúló, fohászoló, egymást kereső formaelemek révén, és másak, mindig másak, mert két egyforma formaelem nincs, színben és összhatásban, kompozíciós felépítésben s üzenetben minden más (*Világfa I., II., Kárpát-medencei konfiguráció /Nemere/*). A színekkel

a végtelen időt is kifejezi a művész, van, hogy valahonnan a messzeségből sejlenek elő, üzennek, eltűnt világokat sejtetnek (*Fény által fény felé, Fény által felemelve*). A különböző műfajok és formai megvalósítások tehát kiegészítik egymást, s összhatásukban a sokszínűség, sokarcúság benyomását keltik. Az egynek vagy az azonos elven alapulónak a szinte hihetetlen változatosságát.

4. Összegzésként mondjuk el, Benedek József egy öntörvényű különvilágot teremtett, mely beletartozik a XX. század, s azon túl, már az ezredforduló művészetének nem ábrázoló – tehát „nonfiguratív”-an elvonatkoztató – törekvéseibe. Alárendeli magát önnön törvényének, melynek lényege: nem a látott utánzásával, de egy adott – illetve megteremtett, és utána vállalt, magára kötelezőnek tartott – rendszelében költi, teremti a formákat, önnön formavilágát, költi a lélek virágait. Igen, lelke virágait. Mert mint alkotó a művészet örök törvénye szerint alkot ő is, alkotásai a szellemnek és a léleknek a világra való együttes reagálása eredményeként születnek, születtek: *„Itt most nemcsak a látható valóság, hanem a miért, a tudati, végtelen valóság is jelen van”* – mondja. Elvonatkoztatva mutatja meg a világot s az ahhoz való érzelmi, lelki viszonyulást is: *„Két dolog számít a szobrászatban: amit a fizikai térben megvalósítasz és a gondolatok, amik ehhez és ennek az egymást gazdagító kölcsönhatásában kifejezésre jutnak. Ehhez kell ismerd tökéletesen mindazokat az értékeket, amit a képzőművészetben, főleg Európában létrehozta. Ez képezi a talajt. Ezen lehet dolgozni. Ez a mérték. Ha ez nem ismert számodra, olyasmikbe kezdhetsz, amiket sokkal jobban megcsináltak már. Csak ennek a talaján lehet még továbblépni.”*

Egy-egy forma önmagában is, vagy a formák sokaságából létrejött mű a maga külön arcával, szerkezetével, abban megnyilatkozó hullámzásával, azaz ritmusával, saját teremtett lényével szól hozzánk, szólal meg bennünk. Ugyanúgy, mint ahogy a szó művészetében, a költészetben is a szavak nemcsak önmagukat jelölik, jelentik, hanem van egy lelki kisugárzásuk, többlettartalmuk is. Ugyanezt érzed, ha Benedek József egy-egy művét, annak lüktetően hullámzó formavilágát szemlélled, fogadod be. Elsődleges reagálásod, hogy az szép vagy különleges! Más, mint amit eddig láttál.

Korunkra jellemző a szerkesztő, strukturáló hajlam. Szerkeszt és strukturál Benedek József is. Az elvonatkoztatás is szinte kötelező igénye a kornak. Elvonatkoztat ő is. Tehát a kort követi, vagy a kor

benne önmagát megmutató teremtménye maga is egész művészetével. Abból nem tud és nem is akar kilépni, így lesz világa sajátos világ az ezerarcúságban, s úgy szól a kor emberéhez, ahogy az az egészében a valóság arcát absztraháló korra jellemző. De abban az átlag fölé nő, hogy megtalálta az önmaga sajátos egyediségét. Teremt, törvényt alkot, s abban a törvényben fogamzik a mű, melyet – mint egy élet alkotását – életműnek szoktunk nevezni. Úgy szól hát ez a művészünk a korban a korhoz, ahogy senki más. S világa úgy öntörvényű, amiként maga a világ is az.

5. Ez az írás bizonyára nem jött volna létre, ha nincs Marosvásárhelyen, a művész szülővárosában a 2017-ben megrendezett „számadó” és „összegez” kiállítás, mely betekintést nyújtott ennek a sokszínű művészetnek a sajátos és egyedülálló világába, szilárd szerkezetiségébe, s feltehetően nemcsak e sorok íróját, hanem sokakat hosszan tartó töprengésre készítetett. Érezhette a művész is, hogyha ez számadás, teljessé kell tenni, s megjelentette *Fenográfok*, valamint *IDŐ helyek és folyamatok* című, gazdagon illusztrált, vallomásosan elmélkedő könyveit. Melyek közvetve arról is „vallanak”, hogy mennyire gazdagok vagyunk. Egy ilyen súlyú életműre a „közeg”, maga az ország, ahol Benedek József él és alkot, s a nemzete, melynek művészete általa egy soha nem hallott-látott hanggal, formavilággal gazdagodott, még változatosabbá téve azt, alig érzi szükségét annak, hogy erre koncentráltabbán ráfigyeljen, s e ráfigyelésnek tanújelét adja: *„Engem az új dolgok érdekelnék, amit senki nem tudott megcsinálni. Ez nem népszerű, mert az a népszerű, amit mindenki meg tud csinálni”; „A nemzeti sajátosság, az bennem van, ezen nem kell gondolkozzam. Akármit csinállok, mindenben... Hogy én így csinálom, s nem amúgy. Bizonyára egy román, egy német vagy angol másképp csinálná. Én az egyetemes művészetet akarom tovább vinni. Az, hogy magyar, az bennem van. Én ismerem az őseimet. Én nem kell hogy hátrafelé forduljak...”*

Talán mert ez az életmű „kilóg”, mondhatnánk úgy is: felébe nő a megszokottnak, magányos alkotómagaslat az övé, a szokványnyelvnek alig vannak rá szavai, a szokványérzékelésnek rárezdülő hullámai. Beszélgetésünkkor mondotta: mindent, fizikai erejét, egész énjét ennek a művészetnek a létrehozására szentelte. Majd: *„Ami a lényeg, az, hogy megcsináltam, s a dolgot tovább nincs mit ragozni, sőt azt is mondhatom, megszűnt a motiváció. Ez most be van fejezve.”*

Így hát a Budapest XVII. kerületében levő, Bél Mátyás utca 41. szám alatti ház egy hatalmas belső és külső, zárt és nyitott, a művek többségét szabadtéren bemutató, egészen sajátos arcú, egyedülálló múzeum. Melyet még teljesebbé tesz az ugyancsak szobrász feleség, Laborcz Flóra művészi világa. De az e cikk szempontjából már „más téma”. Külön univerzum.

Kiegészítő kapcsolatok (fa)